

Television politiikka ja tutkimus*

Ismo Silvo

Ranskalainen tieteiskirjailija Camille Flammarlon esitti kirjassaan *Maailman tuho* vuonna 1895 silloin käsittämättömältä tuntuneen väitteen, että ihminen voisi joskus katsella kuvia pitkien etäisyyksien päästä. Hän arveli, että tällainen maailman tuhoa enteilevä apparaatti syntyisi joskus vuoden 3000 paikkeilla. Kun Yleisradion hallitus reilut 60 vuotta myöhemmin — 1950-luvun lopulla — pohti uuden viestimen, television mahdollisuuksia suomalaisena joka kodin joukkoviestimenä, päädyttiin yleiseen arvioon, ettei televisio ennen 1970-luvun alkua leviä kovinkaan moneen kotitalouteen varakkaita ja insinöörimielisiä harrastajapiirejä lukuunottamatta. Ja lopulta, kun vuonna 1982 asiantuntijat ennustelivat videonauhurien leviämistä Suomessa, päädyttiin arvioon, että 1980-luvun lopulla niitä olisi noin 10 %:ssa kotitalouksia, kun niitä nyt on noin 40 %:ssa kotitalouksia.

Kuvallinen viestintä on selvästikin vuosittamme ja varsinkin viimeisten vuosikymmenten arvaamattomimpia ja samalla arkisen elämän kiehtovimpia ilmiöitä. Nykykansalaisilla on harvoja yhtä yhteisiä kokemuksia kuin televisio-ohjelmat. Ja on olemassa harvoja asioita, jotka yhteisesti puhuttavat ihmisiä yhtä paljon kuin televisio ja sen ohjelmat. Niinpä ei olekaan ihme, että televisiosta hyvin pian leviämisenä jälkeen tuli myös poliittisen vallankäytön areena ja poliittisten halujen kohde. Uusimman politiikkaa ja viestintää tarkastelevan tutkimuksen kuuleekin usein toteavan, että politiikka elää enää vain julkisuutena, erityisesti kuvallisena televisio-näyttönä, ilman ankkuroitumista niin sanottuun yhteiskunnalliseen todellisuuteen.

Edellä mainitsemanni televisiota koskevien tulkintojen runsaus ei kuitenkaan näytä luonnehtivan televisiota käsittelevää suomalaista politiikan tai hallinnon tutkimusta. Liioittelematta voidaan tällaisen tutkimuksen sanoa maassamme olleen kaikesta yleisestä televisioon kohdistetusta kiinnostuksesta huolimatta ja siihen verrattuna kovin vähäistä.

Yleisradiotutkimus on maassamme suurimmaksi osaksi ollut sosiologista ohjelmien yleisöön suuntautunutta tutkimusta. Sen sijaan yleisradiolaitos yhteiskunnallisena ja poliittisena

na instituutiona tai yleisradiotoiminta kasvavana talouden ja kulttuurituotannon toimialana on jäänyt hyvin vähälle tieteelliselle tarkastelulle. Tämä seikka on varsin huomionarvoinen aikana, jolloin joukkoviestinnän ja erityisesti televisioviestinnän rooli sekä poliittisena että ihmisten arkielämässä vaikuttavana voimana on tuntuvasti kasvanut. Poliitiikan ja hallinnon tutkimusta voidaan mielestäni perustellusti kritiikoida siitä, etteivät sen kohdentumiset ja mielenkiinnon alueet ole riittävästi seuranneet sitä kehitystä, joka on merkinnyt poliittisen elämän viestinnällistymistä, viestintälaitosten yhteiskunnallisen roolin ja aseman muutosta tai niin sanotun tietotuotannon vallankaappausta poliittisilta ja hallinnollisilta käytännöiltä.

Mitä tämä politiikan ja hallinnon tutkimuksen vähäinen televisioviestintään liittynyt anti on sitten merkinnyt viestintäpolitiikan tai Yleisradion hallinnollisen ohjailun kannalta? Tämä kysymys on merkittävä siksi, että tiede ja tutkimus ovat edelleenkin korkeamman ajattelun areenoita ja kasvattajia sekä vaikutusvaltaisia vaikkakin joskus hidastelevia tulkintojen ja näkökulmien esillepanijoita ja siirtäjiä eri toimialojen hallintojen ja organisaatioiden suuntaan.

Totesin, että uudempi politiikan ja hallinnon tutkimus on ollut kiinnostumaton televisioalasta politiikkana ja hallintona. Tämä kiinnostumattomuus on sallinut sellaisten käytännöllisten ohjausnäkemysten ja ajattelutapojen hallinnan, jotka ovat syvällä suomalaisen julkisen hallinnon ja sen virastojen käsityksissä itsestään ja omista toimintatavoistaan. Tämän näkemyksen mukaan hallinto tai tietty julkisen toiminnan ala koostuu tietyistä konkreettisista *rakenteista*, näitä rakenteita miehittävästä *toimijoista* ja näiden rakenteiden välisistä *suhteista*. Tällainen määrittely on konstailematon ja käytännöllinen ja siksi varmasti virkakoneistoa ja julkista hallintoa miellyttävä. Näkemyksen ytimessä asustaa kuitenkin tietty juridinen toimijoiden luonne ja kompetenssia koskeva suomalaisen byrokratian ikivanha laillisuustulkinta, johon on sittemmin hallinnon demokratisoinnin sekä hyvinvointivaltion ylösrakennuksen myötä yhtynyt tietty yksinkertainen ja käytännönläheinen teoria demokratiasta poliittisten voimien ja vasta-

voimien verkkona.

Tutkimuksen kiinnostumattomuus televisiota politiikkana ja hallintona on näin ollut edesauttamassa sitä asetelmaa, että klassiset virastomentaliteetin ainekset ovat nousseet ja säilyneet myös yleisradiopolitiikan hallitsevina ohjauseineksinä. Poliitiikan ja hallinnon tutkimus ei ole tarjonnut näille näkemyksiille haastavia vaihtoehtoja. Tutkimusta voidaan kritikoida siitä, ettei se ole kyennyt siirtämään televisio politiikkaan tai sen välittömään ympäristöön sellaista tietämystä joka aidosti ja vakavasti olisi tulkinnut televisiota ympäröivän kulttuurin, talouden, hallinnon ja teknologian alueilla tapahtuvia hajautumisen, pirstoutumisen ja epäjatkuvuuden kehityskulkuja. Televisio toimii joka tapauksessa näiden kehityskulkujen keskellä, se saa niistä niin aineellisen kuin henkisen käyttövoimansa, ja se itse toiminnallaan on tuke-
massa hajautumisen ja pirstoutumisen kehitystä. Tämän asetelman vuoksi televisio politiikkaa neuvonutta poliittis-hallinnollista tutkimusta voidaan hyvin luonnehtia illusionistiseksi, todellisuuden kehityskulkuja peittäväksi.

Tämä illusionismi on merkinnyt sitä, että televisiota koskenutta politiikkaa ei ole kehoitettu tai suostuteltu ottamaan kantaa mainittuihin aikamme keskeisiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Yhtenä seurauksena tästä on ollut, että perinteisiin hallinnon tulkintoihin nojautuessaan julkista televisiota tukevakin politiikka on perustunut sellaisiin ajatusrakennelmiin, jotka eivät ole edistäneet sen omia päämääriä julkisen televisiolaitoksen vahvistamiseksi. Päinvastoin tällainen ajattelu on avannut lisämahdollisuuksia julkisen televisio toiminnan purkamista puoltaville televisio poliittisille vaatimuksille. Toisaalta edellä mainitsemani yleisradiotutkimuksen illusionismi on nopeuttanut itse Yleisradion ajautumista kulttuuriseen puolustus asemaan ja vähentänyt sen mahdollisuuksia olla meneillään olevan kulttuurimuutoksen kärjessä.

Tästä televisiota tulkinneen poliittis-hallinnollisen tutkimuksen ja televisiota säätelevän politiikan suhteesta on seurannut televisiota koskeneen viestintä politiikan pysähtyneisyyttä ja konservatiivisuutta riippumatta siitä, mitkä poliittiset tahot kulloinkin ovat päässeet hallitsemaan. Tutkimuksen tulosten mukaan suomalaisen television kohdistunut vallassa ollut viestintä politiikka ei ole merkityksiltään muuttunut käytännöllisesti katsoen lainkaan television alkuaikojen ja 1980-luvun alun uuden viestintä tekniikan aikakauden välillä. Viestintä-

politiikka on jatkuvasti vain toistanut samoja teemoja ja ideologisoiteja riippumatta siitä, millainen television teknologinen ympäristö, television asema suomalaisten elämässä ja kulttuurissa tai television todellinen poliittinen vaikuttavuus kulloinkin on ollut. Vallassa ollut viestintä politiikka ei ole sääntelynsä lähtökohdaksi onnistunut kovinkaan kattavasti kuvaamaan tai ymmärtämään televisio viestinnän eri osia ja ilmiöitä eikä, kuten sanottu, televisioon kohdistunut tutkimus ole viestintä politiikkaa tässä asiassa ollut auttamassa. Viestintä politiikan rooliksi on jäänyt olemassa olevan ja viestintä politiikasta riippumattomasti syntyneen television toimialan rakennetasapainon vartioiminen. Samalla viestintä politiikka on menettänyt mahdollisuuden kehittää suomalaisesta televisio viestinnästä sellainen muutosvoima ja ylläke, joka olisi luonut edellytyksiä uudelle kulttuuriselle tai taloudelliselle toiminnalle. Vasta nyt 1980-luvun puolivälin jälkeen voi havaita tämänsuuntaista ajattelua.

Poliitiikan ja hallinnon tutkimuksen alueilla on kuitenkin myös Suomessa yleisesti tapahtunut sellaista teoreettista ja metodologista kehitystä, joka varmasti tulee herättämään uudenlaisia kysymyksiä ja näkökuimia monilla politiikan ja hallinnon aloilla. Itse näen tällaisina erityisesti erilaiset strukturalistisesta filosofiasta juontuvat semioottiset ja diskurssianalyttiset tutkimusotteet. Strukturalistisia teorioita voidaan pitää perinteisen, toisin sanoen 1950- ja 1960-luvulla kehittyneen positivistisen, politiikan ja hallinnon tutkimuksen toisen polven haastajina. Ensimmäisen polven haastajina olivat erilaiset marxilaisen tieteenperinteen ja osin kriittisen hermeneutiikan tutkimusotteet. Tämän ensimmäisen haastekierroksen yhteydessä yhteiskuntatieteen tutkimuksen alueet — joukkoviestinnän politiikan ja hallinnon tutkimus muiden joukossa — myös itse politisoituivat vahvasti. Ainakin joukkoviestinnän politiikan ja hallinnon tutkimuksen tieteelliset lausumat tulkiutuivat herkästi poliittisiksi kannanotoiksi.

Strukturalistiseen ajatteluun rakentuvilla tutkimuksilla on mielestäni runsaasti mahdollisuuksia tuoda uusia asetelmia ja näkökulmia viestinnän ja kulttuurin sekä näitä aloja koskevan politiikan ja hallinnon tutkimukseen. Nämä mahdollisuudet liittyvät nähdäkseni ennen kaikkea strukturalististen otteiden yksityiskohtaisuuden pyrkimyksen ja toisaalta niille luonteenomaiseen tapaan kyseenalaistaa ilmeisenä näyttäytyvät selitykset ja syy- ja seuraustulkin-

Edellinen eksaktiuden pyrkimys näkee mahdollisena tutkia tarkasti ja »viileästi» erilaisia viestinnän ja kulttuurin ilmiöitä. Käsitykseni mukaan strukturalistisilla otteilla on mahdollisuus päästä käsiksi konkreettisiin tutkimusongelmiin joutumatta niihin vaikeuksiin, jotka tyyppillisesti luonnehtivat positivismin ensimmäisen polven mainittuja teoreettisia haastajia. Paitsi että strukturalistis-semioottiset teoriat kehottavat tutkijaa säilyttämään relativoin näkökulman tarkasteltaviin ilmiöihin, ne myös kehottavat tutkimusta kohdentumaan yksityiskohdaisiin ja hallittavissa oleviin kysymyksiin.

Edellä mainituista toinen, syvyydestarkastelun vaatimus, heijastuu strukturalistisissa tutkimuksissa siten, että yksittäisillä toimijoilla, tapahtumilla ja teoilla ei nähdä olevan ensisijaisen mielenkiintoista roolia tarkasteltaessa esimerkiksi yhteiskunnan, kulttuurin, politiikan ja hallinnon alueita. Yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden päähuomion perinteinen kohde on ollut toimiva subjekti, joka on oletettu ongelmattomaksi, suvereeniksi ja tietonsa kirkkaudessa eläväksi toimijaksi. Strukturalistis-semioottisissa teorioissa tällainen suvereeni toimija-subjekti on suistettu pois tästä oletetusta etuoikeutetusta asemastaan. Tarkastelun keskipisteeseen on sen sijaan asetettu abstraktit ja formaalit merkitystä muodostavat rakenteet, joiden oletetaan olevan hyvin epähistoriallisia ja osin jopa logiikan rakenteita.

Strukturalistis-semioottiset tutkimukset, jollainen myös oma tutkimukseni on, olettavat tämän asenteensa vuoksi, että toimijat, yhtä hyvin yksittäiset subjektit kuin yhteiskunnalliset instituutiot, ovatkin vain eräs merkityksenmuodostuksen tulos: kieleen kietoutuvan ajattelun ja tulkinnan tuote. Toimijoiden ei siis oleteta

koskaan olevan toiminnan, tietoisuuden ja tiedon tai näihin perustuvan politiikan, hallinnon ja sääntelyn kiistattomia alkulähteitä. Siksi tällaiset tutkimukset tarkastelevatkin ensisijassa toimijoiden, siis kulttuuristen, poliittisten, hallinnollisten tai taloudellisten subjektien, olemuksen ja olemassaolon syvempiä perusteita ja ehtoja eivätkä niinkään näiden toimijoiden tekemisiä ja heidän tekojensa vaikutuksia.

Tällaisella näkökulmalla ensisijaisena kiinnostuksen kohteena eivät siksi ole varsinaiset toimijat ja tapahtumat, historia henkilöineen, tekoineen, syineen ja seurauksiin. Tämä historian poissulkeminen tuottaa »haittapuolenaan» kyläkin esitystapaan abstraktiutta ja jäykkyyttä. Tarkastelutapa avautuu suhteellisen vaikeasti tottumattomalle lukijalle. Arkiajattelullehan on ominaista henkilöillistä ja paikallista ilmiötä aina jollain tavalla. Siksi tällaisissa tutkimuksissa usein joudutaan käyttämään yleisen luettavuuden vuoksi historiaa eräänlaisena »yleisesti tunnettuna kehyskertomuksena», joka auttaa tunnistamaan ja ymmärtämään tutkimuksessa esitettäviä huomioita.

Strukturalistis-semioottisten tutkimusten historiattomuuteen liittyy kuitenkin myönteisiä puolia. Historiattomuus nimittäin avaa mahdollisuuksia esimerkiksi politiikan ja hallinnon uudenlaiseen ja reaalitytämistä etäännyvään tarkasteluun. Tämä ajatus on motivoinut myös omaa tutkimustani television politiikasta, ja siksi sen näkökulmaa voitaisiinkin kutsua poliittisen sijasta tiedonpoliittiseksi.

* Lectio praecursoria Helsingin yliopistossa 8. 6. 1988. Väitöskirja *Valta, Kenttä ja Kertomus: Televisiopolitiikan tulkinnat*, Yleisradio, Helsinki 1988.